

(עיין מערכה קצו), וממילא משמע שגם כשהיזה הכניסה צריכה להיות כדרך ביאה.

סיכום

דעת רבא שדם שהובא להיכל או לקדש הקדשים ב"דרך משופש" אינו נפסל, שכן אין זו "דרך ביאה", וכן הלכה (רמב"ם).

בראשונים מצאנו כמה הגדרות ל"דרך ביאה" הפוסלת לעומת "דרך משופש" הכשרה: א. שיטת רש"י: כניסה בפתח היא "דרך ביאה", וכניסה בלול, אפילו כזה שמיועד לכניסת האומנין, היא "דרך משופש". ב. שיטת תוס': כל כניסה במקום המיועד למעבר, כגון הלולים בגג, היא "דרך ביאה", ואילו כניסה במקום שאינו מיועד למעבר, כגון שפרץ פתח מיוחד או נכנס דרך הלול שבקיר ההיכל, היא "דרך משופש". ג. שיטת הרמב"ם: רק כניסה בפתח הראשי היא "דרך ביאה", ואילו כניסה בפתח צדדי היא "דרך משופש". שיטת ר"י מאורליני"ש ש"דרך ביאה" היא באופן המתאים להבאת דם, ואפשר שדעתו כרש"י או כרמב"ם.

נחלקו אחרונים במי שהכניס דם בדרך משופש והיזה ממנו בפנים, האם נפסל (קרן אורה) או לא (חזון איש).



הפשפשים בשער היכל. לצד שער היכל היו פשפשים קטנים, שדרכם נכנסו הכהנים בכל בוקר אל ההיכל פנימה, ופתחו מבפנים את דלתות ההיכל הגדולות (תמיד פ"ג מ"ז). הרמב"ם מחדש, שהכנסת הדם הפוסלת היא רק דרך הפתח הראשי של ההיכל, ולא דרך הפשפשים הצדדיים.

לכפר" העוסק בהכנסה וכפרה. גם ברמב"ם משתמע שהפסול בדם שהיזה ממנו בפנים אינו אלא משום הכניסה

מערכה קצה. דם חטאת שהכניסו להיכל על מנת להזות ממנו בקדש הקדשים (פב,ב)

על מנת לכפר בו אלא בפנים, שכן קיימא לן שהפסול הוא ב"אשר יובא את דמה לכפר", בכניסה על מנת לכפר (עיין מערכה קצו). וממילא משמע גם שעסקינן במי שהכניס בפועל עד אותו מקום שנתכוון לכפר בו. אם כן, עצם הדין שבמקרה זה הדם לא נפסל בהיכל – אין בו חידוש, ובאה התורה רק לחדש, שבכניסתו לקדש הקדשים – נפסל. ואמנם דין זה יכול להילמד בקל וחומר מן ההיכל, אבל "מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא". הגמ' הקשתה מדוע יש צורך לכתוב את קדש הקדשים, אפילו בתורת "מילתא דאתיא בקל וחומר", שכן אין מציאות כלל להכניס לקדש הקדשים בלא ההיכל, ובתירוץ מחדש רבא שיש מציאות כזו, כשלא התכוון לכפר בהיכל. השני, שדין זה עצמו שמחדש רבא הוא הנלמד מן הפסוק, והתורה מציינת את קדש הקדשים כדי להשמיע שמעבר בהיכל ללא כוונה לכפר בו אינו פוסל. בקרבן אהרן (שמיני פרק ב,ה) כתב כפירוש הראשון, ואילו מרש"י (ד"ה אלא אמר רבא) נראה כפירוש השני: "ואשמועינן קרא דהיכא דחשיב עליה... לא מיפסיל עד דמטי לפנים"¹. להלן יתבאר שיש הבדל משמעותי בין שתי הדרכים.

השמטת הרמב"ם וטעמה

הרמב"ם לא הביא דין זה בהלכותיו, שהמתכוון להזות

בהמשך לדיון על דם חטאת שנכנס לקדש הקדשים, דנה הגמרא באפשרות שדם הוכנס להיכל מתוך כוונה להזות ממנו בקדש הקדשים, ולבסוף הכהן לא נכנס לקדש הקדשים: האם כניסה להיכל בכוונה זו נחשבת ככניסה לכפר, הפוסלת?

הסוגיה ופירושה

בברייתא (שמקורה בספרא שמיני פרק ב,ה) נדרש כפל הלשון "אל הקדש פנימה": "אין לי אלא פנימה [כלומר, קדש הקדשים], היכל מניין? ת"ל: אל הקדש". הגמ' מתקשה בשאלה: מדוע לא נאמר בתורה בפירוש הדין שכניסה להיכל פוסלת, ואז לא היה צורך לציין את קדש הקדשים, שכן בלאו הכי כל הנכנס לקדש הקדשים עובר בהיכל! על כך מתרץ רבא: "כל מידי דחשיב עליה לפני ולפנים – לא מיפסל בהיכל", כלומר: התורה מציינת בנפרד את קדש הקדשים מחמת מקרה מסוים שבו הדם נפסל מחמת הכנסתו לשם ולא נפסל משום המעבר בהיכל, והוא כשמכניס את הדם להיכל על מנת לתת ממנו בקודש הקדשים.

ניתן להבין את תירוץ של רבא בשתי דרכים: האחת, שהדבר פשוט שדם אינו נפסל בהיכל אם נכנס אליו שלא

1. עמדו על כך ב'למטה יהודה' ושפת אמת. לדיון דומה על תירוץ אביי לשאלת הגמ' עיין במערכה הקודמת הערה 3, ושם נראה ברש"י כאפשרות הראשונה דווקא.

יהודה – דחה את דברי רבא (חק נתן; מראה כהן). ב. בהמשך הגמ' רבא מסתפק האם פר העלם דבר, שדינו להכנס להיכל, נפסל בכניסתו לקדש הקדשים. לשיטת הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין ב,יד) ספק זה נפשט לחומרא, על פי לשון רבא בספק הבא אחריו: "אם תמצא לומר" (ראה במערכה הבאה). על פי הלכה זו, ברור היטב הצורך במילה "פנימה" לחדש שיש פסול גם בכניסה לקדש הקדשים, ונמצא שרבא חזר בו מחידושו כאן (חק נתן; טהרת הקודש; זבחי צדק, ועוד רבים). ג. הברייתא שלומדת מ"פנימה" לעניין הכניסה לקדש הקדשים היא מדברי ר' יוסי הגלילי, כמבואר בספרא (שמיני פרק ב,ה). תנאים אחרים דרשו מילה זו לעניין פסול יוצא (רש"י כאן ד"ה בשדה)³, ולפיהם אין מקור לדין זה (מעיל שמואל)⁴.

סיכום

רבא מחדש שהמכניס דם להיכל בכוונה להזותו בקדש הקדשים – לא נפסל הדם עד שיכניסנו לקדש הקדשים. יש אומרים שהלכה זו פשוטה, ורבא רק הסביר את הפסוק על פיה (קרבן אהרן), ויש אומרים שרבא למד את ההלכה מייתור הפסוק (רש"י).

הרמב"ם השמיט את דברי רבא. יש אומרים שהדבר נובע מפשטות הדין, מאחר שפסק שאין הדם נפסל אלא אם הכניסו על מנת לכפר, וממילא המובן גם שיכניס אל המקום שבו התכוון לכפר (קרבן אורה ומרומי שדה). ויש אומרים שהרמב"ם דחה את דברי רבא מהלכתא, מכיוון שסבר שהדין נלמד מייתור, כדעת רש"י הנ"ל, ומהמשך הסוגיה, או מסוגיות אחרות, מתברר שהפסוק נצרך לדינים אחרים ואינו מיותר.

בקדש הקדשים אינו פוסל בהיכל, ותמהו על כך נושאי כליו (לחם משנה ומשנה למלך הל' פסולי המוקדשין ב,יג).

רבים דנו בשאלה זו, ותשובותיהם מתחלקות לשני כיוונים הפוכים: האחד, שהרמב"ם מודה לדין זה, והשמיטו מחמת פשטותו; והשני, שהרמב"ם סובר שלמסקנת הגמ' אין מקום לדין זה.

בקרבן אורה ובמרומי שדה הולכים בדרך הראשונה, וכתבו שדינו של רבא פשוט משום שהכניסה פוסלת רק כשנכנס על מנת לכפר (כדעת בעל קרבן אהרן הנ"ל, שאין פה חידוש מיוחד הנלמד מן הפסוק²). ומכיוון שפסק הרמב"ם (בהל' טז) שרק כניסה לכפר פוסלת – לא הוצרך לכתוב דין זה. גם בליקוטי הלכות (ובתורת הקדשים אות ל) הביא את הלכתו של רבא ולא ציין שהרמב"ם חולק בו.

מפרשים אחרים הולכים בדרך השנייה, ולדעתם יש בדברי רבא חידוש נוסף הנלמד מהמילה "פנימה": אמנם נכון הוא שכניסה להיכל פוסלת רק בתנאי שהיתה על מנת לכפר, אבל אם הכניס על מנת לכפר בקדש הקדשים – די בכך לעניין תנאי זה של כוונה, ולכן הכניסה להיכל עצמה ראויה לפסול, אף על פי שלא נתכוון לכפר בהיכל עצמו (זבחי צדק), וכדי להכשיר זקוקים אנו לדרשה מיוחדת מ"פנימה". מעתה, אם יתברר שניתן להסביר את המילה "פנימה" ואת החידוש בדין הכניסה בקדש הקדשים באופן אחר מזה שהציע רבא – בטל ההכרח בחידושו של רבא.

כמה דרכים הוצעו לשיטה זו: א. לשיטת ר' יהודה (להלן פג,א) שהמכניס להיכל בשוגג כשר – אין מקום לשאלת הגמ' כאן, שכן יש נפקא מינה פשוטה בדין ההכנסה לקדש הקדשים במקרה שהכניס בשוגג להיכל ומשם הכניס במזיד לקדש הקדשים. ומכיוון שהרמב"ם (בהל' טז) פוסק כר'

מערכה קצו. דם חטאת פנימית שנכנס לפנים ממקומו (פב-ב,פג,א)

להקדים, שקיימים שני סוגים של חטאת פנימית: האחד – פר ושעיר של יום הכיפורים: דמם ניתן בתחילה בקדש הקדשים, ואחר כך הכהן הגדול יוצא להיכל ונותן מדמם על הפרוכת ועל מזבח הזהב. השני – פר העלם דבר של ציבור

הדין שחטאת שדמה נכנס להיכל נפסלה נאמר בדם חטאת חיצונית, שאינו מיועד כלל להיכנס להיכל. הסוגיה עוסקת בשאלה האם דין זה קיים גם בחטאות הפנימיות, כשנכנסו פנימה מן המקום המיועד להן. להבנת הסוגיה יש

הגמ' בלבד על פי המילה "פנימה" (ועי' ש"ש ברש"י ד"ה שמא שמציין את המילה "פנימה", ולא ברור מדבריו האם זה לצורך השאלה על דם הנכנס להיכל או על דם היוצא).

4. בעל 'מטה יהודה' נקט כתירוץ זה בכיוון ההפוך: לשיטת ר' יוסי הגלילי, הלומד על עיקר דין חטאת שנכנסה לפנים מ"הן לא הובא את דמה", כניסה פוסלת גם שלא על מנת לכפר (ראה להלן מערכה קצו הערה 3), ולשיטתו הוצרך רבא לחדש שבכל זאת הנכנס להיכל על מנת לכפר בקדש הקדשים אינו פוסל אלא בקדש הקדשים, אבל לפי מה שקיימא לן שגם בהיכל אין פסול אלא בכניסה על מנת לכפר – דינו של רבא פשוט.

2. ולשון בעל מרומי שדה: "רבא לא העלה דין [חדש מפסוק זה], אלא אוקמי" [את הפסוק על פי דין הידוע מכבר].

3. תוס' (ד"ה כיון) כותבים שרש"י "לא דק", שכן בגמ' הלא קא, למדו זאת מ"בקדש", ועיין גם תוס' בפסחים פב,א ד"ה בקדש. לשון הגמ' להלן: "שמא נכנס דמה לפני ולפנים? אמר לו: הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה. שמא חוץ למחיצתה יצאת? אמר לו: הן בקודש היתה". תוס' מבינים ש"בקודש היתה" הוא ציטוט מהמשך הפסוק: "אכל תאכלו אותה בקדש כאשר צוית", כלומר, אכלוה מכיוון שהיתה בקודש ולא יצאה. אבל רש"י סובר כנראה שאין זה ציטוט מ"בקדש", שכן זוהי ההוראה למעשה לאוכלה בקודש, אלא המילים "בקודש היתה" הם דברי